

A man with dark hair, wearing a dark blue patterned button-down shirt, blue jeans, and brown leather shoes, stands on a brick pier. He is looking towards the camera with a slight smile. The pier is next to a canal with a wooden structure in the background. The scene is outdoors on a sunny day.

**'NEE,
LUTHER,
DE REDE IS
GEEN HOER'**

tekst en beeld **Tjerk de Reus**

De wiskundige rationaliteit kon hem aan de universiteit niet verzadigen. **Emanuel Rutten** schreef zich in voor filosofie, raakte verliefd op Augustinus, werd vervolgens gegrepen door Jezus en ging ten slotte verder op het rationele pad. Tegenstrijdige route? “Het gaat niet over ‘bewijzen’, laat dat duidelijk zijn.”

Hij staat te boek als een kampioen van de ‘redelijkheid’, Emanuel Rutten (1973). Niet zo vreemd, want hij promoveerde in 2012 tot doctor in de filosofie op een studie naar redelijke argumenten voor het bestaan van God. Dit klinkt misschien een beetje middeleeuws, maar Rutten wist toch de aandacht op zich te vestigen door een nieuw wijsgerig argument voor Gods bestaan te presenteren. Hij haalde er *The New York Times* mee. “Toch houd ik me als filosoof ook graag met andere thema’s bezig”, relateert Rutten, als het thema geloof en ratio op tafel komt. “Ik vind inderdaad dat het christelijk geloof een rationeel overtuigend verhaal biedt, een verhaal waar betere argumenten voor te leveren zijn dan voor andere levensvisies. Maar ik wil me niet beperken tot wat we de analytische filosofie noemen. Ik houd me ook graag bezig met filosofen die

geloof hier uitgelegd en verdedigd wordt. Het bevat tal van teksten die een dikke streep zetten onder Ruttens faam als kampioen van de christelijke rationaliteit. Bijvoorbeeld hoofdstukken als ‘Over de redelijkheid van het theïsme’, ‘Redelijk én bovenredelijk’ en ‘Is God noodzakelijk voor de moraal?’ Dit staat duidelijk in de lijn van het boek dat Rutten in 2015 publiceerde met Jeroen de Ridder: *En dus bestaat God*. Een uitdagende titel, die karakteristiek is voor de overtuiging en zelfbewustheid waarmee Rutten zijn zaak bepleit.

→ **Dat geloof redelijk is, klinkt prachtig. Maar voor veel mensen is geloven eerder iets persoonlijks dan iets wat ook logisch in orde moet zijn.**

“Dat geloven iets persoonlijks is, erken ik helemaal. Zo is het geloof ook mijn leven binnengekomen: ik werd in mijn ziel geraakt door de persoon van Jezus. Maar het is een misvatting als je zegt: dit staat los van redelijkheid, los van helderheid van denken of overtuigende redenen. Helaas is die misvatting wel erg populair, dat geef ik meteen toe. Vooral bij de babyboom-generatie, maar ook onder jongeren, leeft het idee dat geloof in God volstrekt irrationeel is: belachelijk, dom, intellectueel onverantwoord. Wie gelooft in God, gelooft in een sprookje, een verzinsel, een wensdroom. Zóveel babyboomers hebben afscheid genomen van het geloof, met de gedachte: de wetenschap heeft in de moderne tijd de fakkel van het geloof overgenomen. Maar ik geloof er niets van dat atheïsme intelligent zou zijn en geloof achterlijk. Dat is een frame dat geloven geweld aandoet. Ik denk dat het belangrijk is om te laten zien dat geloven niets te maken heeft met sprookjes, maar het feiten. En dat geloof redelijk te verantwoorden valt. Beter zelfs dan allerlei alternatieve wereldvisies, van humanisme tot atheïsme.”

→ **Laten we beginnen met uw eigen persoonlijke geloofservaring. Hoe kwam u in aanraking met het christelijk geloof?**

IK VIND HET BELANGRIJK OM TE LATEN ZIEN DAT GELOVEN NIETS TE MAKEN HEEFT MET SPROOKJES, MAAR MET FEITEN

nadenken over de zin van het leven, over schoonheid en over religieuze ervaring. Dan zitten we in de sfeer van de zogenoemde ‘continentale filosofie’, waarin ik me ook erg thuis voel. In mijn nieuwe boek zie je dit ook wel terug.”

Het nieuwe boek van Rutten heet *Overdenkingen*. Het is inderdaad breed van opzet, er staan hoofdstukken in over film en over de samenleving, maar het is zonneklaar dat vooral de redelijkheid van het christelijk

“Ik groeide op een katholiek gezin. We gingen op zondag naar de kerk, de Pauluskapel in Nieuw-Loosdrecht. Ik heb daar communie gedaan, ik speelde er dwarsfluit met een muziekgroepje. Het was gezellig, maar eigenlijk ook niet veel meer. Het was sociaal katholicisme. Thuis werd niet over geloof gepraat, er werd nooit gebeden. Toen ik als veertien- of vijftienjarige zei dat ik niet meer naar de kerk wilde, vonden mijn ouders dat prima. Ik ging na de middelbare school wiskunde studeren, in Delft. Geloof bestond toen niet meer voor mij, ik had er niet eens weerzin tegen. Ik was volstrekt areligieus.”

→ De sprookjes van uw jeugd maakten plaats voor het rationele weten van de wiskunde.

“Ik werd gegrepen door de wiskunde. Dat was mijn wereld! En dan vooral de theoretische wiskunde. Daar trof ik het ultieme inzicht aan. Maar toen ik eind twintig was, begon ik een soort leegte te voelen. Het was een klein crisisje. Ik moet het niet overdrijven, maar ik voelde wel een soort gemis. Een ‘metafysisch tekort’, zoals filosofen dat noemen. Voor de aardigheid schreef ik me in voor een cursus filosofie. Ik zat daar tamelijk sceptisch, want met mijn achtergrond als theoretisch wiskundige keek ik met argusogen naar de

ben, en noem al die dingen maar op die toen volstrekt onbekend voor mij waren. Ik ging verder zoeken, ik ging na waar Augustinus zijn inzichten vandaan haalde, en toen belandde ik bij een zekere Markus, een zekere Lukas: vage namen uit mijn katholieke verleden. De ervaring die ik met Augustinus had, intensiverde zich. Het *focal point* werd de persoon van Jezus. Overrompend: zijn optreden, zijn uitspraken, zijn woorden en lessen, de manier waarop Hij zich manifesteert. Ik vond hem een sublieme gestalte.”

→ Wat trof u precies?

“Al die bekende scènes en parabels uit de evangeliën las ik fris en nieuw. Bijvoorbeeld over de hoer die op de grond ligt en gestenigd zal te worden. Dan zegt Jezus: “Wie zonder zonde is, werpe de eerste steen.” Dat vond ik geniaal! Ik raakte in de persoon Jezus geïnteresseerd, en in zijn visie. Als Hij het heeft over de gebrektheid van de mens, over onze eindigheid... Ik vond dat een bevrijding. In het Griekse denken gaat het steeds over perfectie en beheersing, over de verwerkelijking van de deugd. Van Jezus hoor je over de beperktheid en de imperfectie van de mens. Ik dacht: dit gaat over mij. Na die ervaringen ben ik mijzelf christen gaan noemen.”

→ Na die persoonlijke ervaringen besloot u het pad van de rationaliteit te vervolgen. Niet meer in de wiskunde, maar in de religie. Is dat niet tegenstrijdig?

“Nee, helemaal niet. Ik merkte dat mijn keuze voor het christendom een aardschok was voor mijn omgeving. Toen kwam de vraag op: zijn er los van deze existentiële route die ik had gevolgd, ook rationele argumenten voor de bewering dat God bestaat? Die vraag intrigeerde mij. En op een dag besloot ik: ik ga de rede-kaart trekken. Onder leiding van René van Woudenberg, hoogleraar aan de VU, ben ik begonnen aan een filosofisch proefschrift over argumenten voor het bestaan van God. En ik ergerde me nogal, in het begin, toen ik de bekende argumenten bestudeerde. Ik dacht, dit zijn toch gewoon goede argumenten! Ik had die wel eerder willen horen. Maar ik zal nooit weten wat er gebeurd was, als ik die argumenten had gekend toen ik nog volop in de wiskunde zat en dacht dat de wiskunde het ultieme antwoord biedt.”

→ Wat is het belang ervan bewijzen voor Gods bestaan formuleren?

“Het gaat niet over ‘bewijzen’, laat dat duidelijk zijn. Bewijzen doen we in de wiskunde en niet in de filosofie. Ik spreek uitsluitend over ‘redelijke argumenten voor het bestaan van God’. Deze argumenten laten zien dat theïsme zeer redelijk is. Ja, dat heeft zelfs de meest redelijke positie! Maar absolute zekerheid? Een bewijs? Nee, dat kunnen deze argumenten je niet geven. En om op je vraag in te gaan: je zult aan mensen die in ons cultureel klimaat ademen eerst moeten uitleggen waarom het idee dat God bestaat niet idioot is. Dan maak je de weg vrij om het geloof weer als serieuze optie te kunnen

DAT MENSEN DE REDE VERACHTEN ALS HET OM GELOVEN GAAT, IS EEN GROOT GEBREK

filosofie. Totdat op een dag de Duitse filosoof Heidegger op programma stond. Op die dag werd ik verliefd op de filosofie! Ik ontmoette een manier van denken die ontegenzeggelijk redelijk was, maar dieper, existentiëler en zinvoller dan de wiskundige of mathematische manier van denken. Ik ontdekte dat de wiskundige rationaliteit aan de oppervlakte blijft en geen ruimte biedt voor betekenis of zin. Dat was een cruciale ontdekking, het was als thuiskomen.”

→ Kwam ook Augustinus aan bod?

“Precies! Die kwam ook aan de orde, en dat was een opening. We kregen een college over zijn *Belijdenissen* en dat raakte mij recht in het hart. Ik las de teksten die we kregen aangereikt, en ik was betrokken in een gebeurtenis! Dat was echt een ‘waarheidsevenement’, zoals de filosoof Badiou het noemt. Wat ik daar las, was zo wezenlijk anders dan alle wiskunde, natuurkunde en ook anders dan de filosofie die ik kende van Plato en andere grootheden - zó anders, dat het mij diep raakte. Ik las over klassieke thema's: over God die mens geworden was, en dat wij hem niet aangenomen heb-

Willem Maarten Dekker (1976) is als theoloog nauwelijks geïnteresseerd in onderwerpen, vragen of stromingen, maar vooral in God zelf.

zien. Als je kunt laten zien dat geloof in God niet onzinnig is, ontstaat er ruimte om het christelijk geloof en de bron daarvan, de Bijbel, weer tegemoet te treden.”

→ **Kun je niet beter meteen beginnen met de Bijbelverhalen? Dat gefilosofeer lijkt ook een omweg.**

“Het gaat bij geloven om ontvankelijkheid, om het openstaan voor iets. Als jij allerlei psychische frames in je hoofd hebt, karikaturen van wat geloof voorstelt, dan kun je wel een Bijbelverhaal aanhoren, maar ligt er een fikse blokkade. Het redelijke denken kan dergelijke blokkades opruimen, en werkt dus ontsluitend. Als bezwaren tegen het godsgeloof verkrumelen, kunnen andere zaken hun werk gaan doen, zoals de woorden van Jezus zelf.”

→ **Voor veel mensen is de rationaliteit van het geloof niet zo'n zwaarwegend probleem. Ze vinden God gewoon irrelevant.**

“Herkenbaar, ja. Waar heb je God voor nodig? Die vraag hoor ik geregeld, als ik met mensen in gesprek ben. Ik zeg dan: stel je één moment voor dat het christendom waar is. Dan zou dat een ontzettende relevantie voor jouw leven hebben. Stel je voor dat wij en onze kosmos geen doellose zwerm materie vormen, maar een bedoeld en zinvol universum. Dat zou toch alles veranderen? Maar dan krijg je als antwoord: ‘Dat is misschien wel zo, maar het is toch allemaal irrationeel, eigenlijk.’ Hier zie je dus die psychische weerstand weer optreden. Het frame gaat in werking: wie gelooft, pleegt intellectuele zelfmoord. Duidelijk is dan, lijkt mij, dat je toch wat argumenten nodig hebt om het gesprek te vervolgen.’

→ **Kortom, we moeten vasthouden aan redelijkheid en tegelijk beseffen dat God een mysterie is, dat we niet in onze vingers krijgen.**

“Klopt, beide uitspraken zijn waar. Geloof heeft een boven-redelijke dimensie. God is een mysterie en geloven is een persoonlijke existentiële aangelegenheid - maar dat betekent niet ‘onredelijk’. Het is een groot gebrek als mensen de rede verachten, als het om geloven gaat. Maarten Luther zei bijvoorbeeld: ‘De rede is een hoer.’ Ik voel me diep verbonden met het protestantisme, maar niet als het gaat om het beschimpen van de rede. We hebben een overtuigend redelijk verhaal te vertellen. Als je je uitlevert aan het postmodernisme en aan het sciëntisme gooi je het kind met het badwater weg. Het sciëntisme zegt: ‘Meten is weten, en de rest is onzin.’ Dat levert een leeg en schraal wereldbeeld op. Het postmodernisme is in feite een soort waarheidsnihilisme: er is geen houvast, geen waarheid, ook geen rede die ons houvast biedt. Maar we dragen ook de traditie van het redelijke christendom in onze Europese ziel. Ik pleit ervoor om die serieus te nemen.”

Emanuel Rutten, *Overdenkingen*, uitgeverij Stad op een berg, € 15,95

Kanarie in de kolenmijn

Het Nederlandse christendom haalde de afgelopen weken de media met twee acties: het plan om op 4 mei in Amsterdam vluchtelingen te herdenken met een stapel papieren kruizen en de campagne van Kerk in Actie om het delen te bevorderen door beeltenissen van Jezus te verscheuren. Veel christenen hebben zich aan beide plannen gestoord en dat lijkt me terecht.

De actie van 4 mei wint het ongetwijfeld als het gaat om onnozelheid. Hoe zou je ooit vluchtelingen kunnen gedenken of voor hen aandacht kunnen vragen op kosten van joodse volk? Dat is echter wat het effect van deze actie geweest zou zijn, en wat het CIDI blijkens haar kritiek heel goed heeft aangevoeld. Op 4 mei om 20:00 uur in Amsterdam behoort het over niets anders te gaan dan over de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog. Het hart van die oorlog was Auschwitz. Wie Auschwitz op één lijn wil stellen met welk ander lijden ook, heeft niets begrepen van de zin van deze geschiedenis. Juist christenen zouden dat moeten begrijpen. Het unieke van Auschwitz was niet dat het een genocide was, of dat deze zo ongekend systematisch, grootschalig en planmatig werd uitgevoerd, maar dat het de ultieme poging was om het uitverkoren volk van de aardbodem uit te roeien. Miskotte schreef daarover: ‘Omdat men de God van Israël niet doden kon, doodde men zijn volk.’

Het is uitermate schrijnend dat in het hart van Europa op dit moment de Jodenhaat weer toeneemt. Joden zijn niet altijd meer veilig in Amsterdam, Berlijn, Antwerpen en Parijs. Dat heeft, zo wijst bijvoorbeeld het onderzoek *Van jodenhaat tot zelfmoordterrorisme* uit, veelal te maken met de komst van vluchtelingen en immigranten uit islamitische landen, waar de Jodenhaat de kinderen met de paplepel wordt ingegoten. Ook de EO-documentaire *De kanarie in de kolenmijn* gaf hier een schrijnend en duidelijk beeld van. De joden zullen inderdaad altijd weer de kanarie in de kolenmijn zijn. Het is een triest feit dat degenen die zich het hardst menen te verzetten tegen discriminatie tegenwoordig vaak dezelfde zijn als degenen die een anti-Joodse houding aannemen. Het nieuwe antisemitisme komt dus niet alleen uit islamitische hoek, maar ook uit het anti-discriminatiekamp. Zoals de Frans-joodse denker Alain Finkielkraut het formuleerde: ‘Het nieuwe antisemitisme stelt dat Joden racisten zijn.’

Van dat alles lijken de organisatoren van de afgelaste demonstratie met papieren kruizen zich niet bewust geweest te zijn. Maar er is nog iets dat mij stoort in deze actie. Iets dat ook pregnant naar voren treedt in de reclame van Kerk in Actie. Dat is de mediabelustheid die eruit spreekt. 4 mei om 20:00 uur 's avonds in Amsterdam – een betere timing om met je demonstratie het journaal te halen is er inderdaad niet. Jezus verscheuren in een reclame die vrijwel uitsluitend door kerkgangsters bewust gezien wordt: inderdaad, ook een grote kans dat je daarmee in de media scoort. Van dat soort media-geilheid is onze spektakelcultuur vol. Maar zou het anders-zijn van de christelijke gemeente nou niet betekenen dat we aan die tendens niet meedoen?